

natanko spolnuje vse, kar one ukažejo. To je pa samo tedaj mogoče, kadar jih ljudstvo popolnoma ume. Da pa to ondi ni mogoče, kjer — kakor pri nas skoraj sploh — slovenski državljani, kateri drugega jezika ne umejo, razpise, naročila itd. v njim čisto tujem jeziku dobivajo, — tega obširneje razkazovati ni treba. Učeniki cerkveni so svoj poklic in pomočke, ga spolnovati, bolje umeli, ker slovenskemu ljudstvu besedo Božjo skozi in skozi v njegovem domačem jeziku oznanjujejo in jo tudi morajo oznanovati, ako hočejo razumljeni biti. To, da so vse pridige na kmetih in skoraj vse tudi v mestih v slovenskem jeziku, podpera zlo zlo to, s čemur hočemo dokazati, da naj se slovenskemu narodu tudi v šoli in uradni dá, kar mu gré in mu je potreba.

Ozir na imenovane nemile razmere, ktere so zoper naturo in zoper pravico, pač očitno razjasnuje, zakaj neka tužnost navdaja narod naš, s katerim se ravna v lastni njegovi domovini kakor s tujcom. To nezadovoljnost pa je še bolj poviševalo in jo povišuje to, da slovenski narod ne vživa pravic memo drugih narodov avstrijskih, katerih jezik ima v šolah in uradnih vso veljavo. Ravno tako upravičeni in enako ugodni slovenski jezik je bil po poljubnosti pred duri postavljen. Tirjatev edine in zadovoljne, in po tem dvojem močne Avstrije pa je gotovo to, da se točno varuje povsod in v vsem enakopravnost, ktere ne smejo šolske, politične in sodne gosposke kar nič samovoljno okrajševati.

Vsled tega vsega želé vsi, kateri poznajo prave potrebe slovenskega naroda:

Pervič: da se ljudske šole skozi in skozi na narodni podlagi osnovajo, srednje in više šole v slovenskih deželah pa prestrojijo po pravilu enakopravnosti slovenskega, nemškega ali italijanskega jezika, kar je bilo sicer že v cesarskem ukazu od 8. avgusta 1859 — v državnem zakoniku št. 150 razglašenem — za vse avstrijske dežele, razun lombardsko-beneškega kraljestva zapovedano, mi pa — žalibog! še vedno čakamo, da bi se uresničilo.

Drugič: da se z ozerom na to, kar je presvitli cesar drugim narodom že dovolil, tudi dovoli Slovencom, kateri se smejo z unimi brez strahú meriti in katerih gledé zvestosti in udanosti do cesarja in domovine nobeden ne prekosí, to je, da se vsem c. kr. gosposkam, ktere imajo z ljudstvom opraviti, ukaže, da bi prihodnjič brez izjeme odpisovale na vse uloge v tistem jeziku, v katerem (slovenskem, nemškem ali italijanskem) želijo ljudje odgovora; pri zaslišbah, vpisbah in samostalnih naredbah pa, da bi se vselej ustmeno in pismeno jezika posluževale, ktere ga govori človek, ki ga pismo zadeva.

Tretjič: da se bi vsi razglasi in oklici sodnij in drugih gospósk, kateri zadevajo slovenske kraje, razglaševali v uradnem slovenskem časniku, ktere ga je zlo zlo treba, da vse ljudstvo za te razglase zvé.

Četertič: da se v dobri prestavi po posebnem zakoniku tudi slovenskemu ljudstvu vse državne postave in vsi ukazi, kateri se tičejo pravic in djanj državljanov tako, kakor se je godilo to do začetka leta 1860.

Ako se bo enakopravnost tako spolnovala, bo slovenski narod nehal, na svoji lastni zemlji tujec biti; potem bo konec njegove nezaupljivosti do gospósk, ktera ima svoje korenine v iznarodnjenju uradnikov, in vladnim namenom dostikrat toliko škode prizadene. Ako bo pa narodu pripušeno, viditi, kakošno je državno gospodarjenje, bo se um tega naroda zlo zlo razvédril in podučljivost njegova bo se jako jako pospešila. Poslednjič bi se prebudilo v njem to, česar mu je doslej manjkalo, višje čútje za vse dobro in blago, in zavedati bi se začel popolnoma, kakošne državljanske dolžnosti da ima; tako bi se narod sčasoma odgojil, da bo mogel hoditi sam ustavno pot, po kateri hrepení. Na drugi strani se je pa tudi nadjati, da bo ta krepki in izobražljivi narod, kateri blizo poldrug milijon duš šteje, učversten po narodni izreji in upravi in k lastni zavednosti zbujen, na

južni strani za vselej močen jéz proti italijanstvu državi nevarnemu.

Prepričani o pravicoljubnosti in veliki modrosti Vaše Ekscelencije se prederzujemo to, kar smo tù razložili in dobro prevdarili, Vam vse z vročo željo predložiti, da bi to, kar smo tù odkritoserčno razodeli, blagovoljno prevdarili in kmali ukazali, da bi se imenovane neprilichnosti odpravile, ali pa, kolikor bi bilo tega po ustavi deželnim skupščinam prepustiti, v smislu gori razloženih resničnih pritožb potrebne naprave storiti. Veliki državniški modrosti Vaše Ekscelencije zaupajoči izročimo še to Vam v prevdarek: ali bi se ne dale te razkazane silne potrebe slovenskega naroda, ki je ta čas v več političnih okrajih razdeljen, dosti lože in z manjšimi stroški državnega zaklada odpraviti s tem, da bi se vse slovenske okrajine postavile pod eno najvišjo administrativno poglavarstvo.“

Šolske zadeve.

O goriški gimnazii.

Na Dunaji 20. aprila 1861. T-i. — V 16. listu „Novic“ nahajam dopis iz Gorice od 12. aprila, ki donáša načert zastran učnega jezika na goriški gimnazii gospod poslancom goriških Slovincov v pretres. Kratki zapopadek onega načerta je ta, da bi se razdelila spodnja gimnazija v dve versti, v slovensko in laško, in slovenski in laški kot učni jezik vpeljal; v zgornji gimnazii naj bi se obdržali enojni razredi in sicer z nemškim kot učnim jezikom. Gospod pisatelj tega načerta na koncu še pristavlja: „Ta načert bi vsem trem narodom ustregel; ž njim se ujema torej vsak pošten človek v našem poliglotnem mestu“.

Naj odkritoserčno povem, in rodoljubni gosp. pisatelj mi ne bo zameril, ako se prijazno pomenimo, da 1) s tem načertom nikakor ne morem biti zadovoljen, ker gospod pisatelj očitno za goriške Slovence premalo tirja; 2) moram protestirati proti izreki gosp. pisatelja, da s tem se bode vsem „trem“ narodom ustreglo, ker moram naravno spoznati, da mi do sedaj še ni bilo mogoče na Goriškem tretjega, namreč „nemškega“ naroda dobiti, akoravno mi je celo goriško okrožje natanko znano; varimo se o takih rečéh prenagli biti, sicer bi se nam zgodilo kakor šolskemu ogledu na Primorskem, ki je menil, da v ipavski dolini prebivajo nemški naselniki! Ker poslednjič gosp. pisatelj pravi, da se ujema vsak pošten človek z njegovim načertom, se moram 3) zavarovati, češ, da nočem za poštenega človeka veljati, čeravno se z onim načertom ne ujemam.

Prepričan sem popolnoma, da je omenjeni gosp. pisatelj iskren domoljub in da živo živo želi našemu narodu resničen uspeh na polji prave omike in napredka; ne morem se tedaj načuditi, kako da noče pravih pripomočkov, akoravno hoče pravi namen doseči? Namen pa je in mora biti Slovencom, da se upelje slovenski jezik v uradnije (kancelije) kot službeni jezik. Kako je pa to mogoče, ako ne skerbimo najpred, da se slovenski jezik popolnoma omika, in da se ga tudi popolnoma naučimo? Kako je to mogoče, ako je v zgornji gimnazii nemški kot učni jezik? in kako se bo mogel vradnik slovenskega jezika v svojih opravih posluževati, ako ni imel prilichnosti v šolah se ga popolnoma naučiti?

„Ker nočeš tega, povej kaj boljega!“ me bo gospod Ternogorski po pravici zavernil. Evo tedaj moje mnenje zastran učnega jezika na goriški gimnazii, in sicer tako, kakor sem ga 22. dan preteklega mesca v pismu gosp. W., poslancu za deželni zbor v Gorici, razodel.

„Kar goriško gimnazijo tiče, se dá jezikoslovna zadeva najljajše in najlepše rešiti tako: Veliko število učencov je že sadaj vlado primoralo na spodnji gimnazii tako imenovane stranske razrede — paralell-klassen — napraviti, ker po ministerskem ukazu ne sme en razred

spodnje gimnazije čez 50 učencov obseči. Normalne šole v Gorici so že od nekdaj razdeljene v slovenske in laške razrede — se vé da le po imenu — zakaj bi tedaj tudi spodnje gimnazije ne razdelili v slovenske in laške razrede, ker mora vlada že tako zavolj stranskih razredov više število učiteljev najemati in plačevati? Naj se tedaj, kakor so normalne šole, razdeli tudi spodnja gimnazija v slovenske in laške razrede; v slovenskih razredih naj se upelje slovenski, v laških pa laški kot učni jezik. Zraven tega naj bo dolžnost Slovencom se laškega, Lahom pa slovenskega jezika kot zapovedanega predmeta učiti. Kadar prestopijo učenci v zgornjo gimnazijo, bodo se že slovenskega jezika toliko naučili, da bo Slovencom in Lahom združenim brez nobene teže slovenski kot učni jezik. Laški jezik pa se ima v zgornji gimnazii Lahom in Slovencom kot zapovedan predmet v laškem jeziku prednašati.

Da se pa tudi nemškega jezika Lahi in Slovenci za potrebo naučijo, naj se uči nemški jezik v tretji in četrti šoli spodnje gimnazije kot zapovedan predmet, in sicer v slovenskih razredih po slovensko, v laških razredih pa po laško; v zgornji gimnazii, kjer so Slovenci in Lahi združeni v enojnih razredih, naj se nemški jezik v vseh štirih šolah vsem učencem kot zapovedan predmet po nemško prednaša . . . . .“

Ta svoj načrt vroče priporočam vsem domoljubnim Slovencom na Goriškem in posebno gg. poslancom za deželni zbor, in pripravljen sem ga braniti po vsi svoji moči proti vsakemu napadu iz sledečih uzrokov:

1. Na Goriškem nahajamo le dva naroda: slovenskega in laškega, ali prav za prav furlanskega, in sicer ste dve tretjini Slovencev in le ena tretjina je Lahov; tedaj na Goriškem nima nemški jezik po narodovnosti nobenih pravic.

2. Samo po tej poti se dá od presvitlega Cesarja opetovano izgovorjena in slovesno zagotovljena ravnopravnost vseh narodov avstrijskih v šolah vresničiti.

3. Po tem načrtu se tudi nemškemu jeziku nobena krivica ne godí, ker vsak učenec se bo že na gimnazii toliko nemškega jezika naučil, da si bo prav lahko mogel na vsakem nemškem vseučilišču prisvojiti višo omiko.

Dopisi.

Iz Zagreba 28. apr. K. Ž. — Vaš zbor se je razpustil, naš pa se še le začinja uredjati. Do sedaj se še celó nič ni pečal z načelnimi zadevami. Iz celega njegovega postopanja se vidi, kakor da bi nalašč se ogibal načelnih vprašanj in odlašal jih v pretres vzeti. Na kateri cilj to namerava, se ne zná. Menda hoče slišati, kaj bo deželni zbor v Peštu rekel, ki tudi še ni zinil besedice o mednarodnih zadevah. Magjaronska stranka je sicer si prizadevala glavno vprašanje o vredanju mednarodnih razmér med trojedni kraljevini hervaško-slavonsko-dalmatinski in ogerski na dnevni red spraviti, al ni ji obveljalo. Do sedaj je naša národna stranka še zmiraj nad uno zmago dobila; nektekrat ste že hudo ena na drugo zašumele, pa vsakokrat je bila magjaronska stranka „hametom potučena“. — Povem naj vam danes še to, da tudi v „Agramerco“ se je oglasil iz Ljubljane en krokar pod čerko — z — iz ravno tistega gnjezda, ki se napenja v „Tagespošti“ gracarski; tudi tukaj razliva svoj žolc zoper obveljavo slovenskega jezika v uradnijah, zoper slovenski „Amtsblatt“ itd. Da „Agramerco“ take pisarije radostna na svoje persa pritiska, ni čuda, ker kakor „Laibacherco“ gré tudi „Agramerco“ zato, da bi ne zgubila preljubega kruheka, ki ga, kakor — z pravi, „seit je“ vživa.

Iz Gradca 27. aprila. Kr. — Iz Kranjskega prišlih pet naših poslancov smo sprejeli tukajšni Slovenci v sredo zvečer na kolodvoru s preserčnimi živio-klici; potem smo jih vsi spremili v gostivnico k „nadvojvodu Ivanu“, kjer so

prenočili; bili smo skupaj do polnoči prav veseli; naši pevci so jim na čast verlo peli naše krasne pesmi; drugi dan zvečer smo se sopet sošli na kolodvoru in se poslavljali od njih, dokler nam jih ni odnesel hlapon naprej v Beč k velvažnemu poklicu. Slava!

Iz Celja 28. aprila. — i — Da bi tudi tukajšna gimnazijska mladež se vadila telo svoje uriti, se bo že prihodnji teden turnajenje ali telovadba začela. Dobrotljivi teatarski mojster gosp. Štepišnik, ki je že marsikaj dobrega storil za naše mesto, je šolski mladeži vés les za ogrado in tudi prostor v svojem vertu blizo Štešiča daroval; ograja je že narejena in le nekterih manjih priprav še manjka, ki pa ne bojo zaderževale začetja. Vadili bojo učence nadučitelj gosp. Gustav Lindner. Naj se tedaj v imenu dijakov serčno zahvalim vsem gospodom, ki za mladost karkoli koristnega pripravljajo, posebno pa našemu častitemu gospodu vodju, od ktereга se terdno nadjamo, da bojo za svoje Slovence še marsikaj dobrega vpeljali; hvala tudi radodarnemu gosp. Štepišniku. — Danes v nedeljo 28. je v Gospodu zaspal usnjar gosp. Hercman, že zlo star mož, pa velik dobrotnik šolske mladeži. Škoda za-nj! — Vreme je tukaj tako žalostno, da se Bog usmili; zjutraj je strašno merzlo. Tretjo nedeljo po veliki noči je vse pozebilo, kar je že cvetelo, posebno gorjé pa je vinski terti. Vino je že tako drago, čeravno sam žvižgavec, kaj še le bo? Tužno se ozira mestjan po svojih goricah, ker mu je s tem slast jesenska ogrenjena. Draginja je že do zdaj silna, in kaj še le bo? Res malo dobrega se kaže.

* **Iz Istre mesca aprila.** V deželnem zboru isterskem se je marsikaj pripetilo, kar naj zvé vés slovanski svet! V Poreču je bilo po 27 poslancih zastopovano okoli 190.000 Slovanov in 70.000 Lahov; razun téh so v deželnem zboru tudi 3 škofje sedeli. Slovani so bili v volitvi svojih poslancov res sila nesrečni; potem, ko se je gospod Samsa svojemu pooblastenju odpovedal, je bil zraven omenjenih škofov korar Feretić edini zagovornik njih želj in njih zadev. Najočitniše se je to pokazalo v seji 13. dne tekočega mesca, ko je svetli teržaško-koperski škof gg. dr. Legat naslednji predlog nasvetoval: „deželni odbor naj občinam svoje razglase v italijanskem in slovanskem jeziku pošilja, in sicer v slovenskem in ilirskem narečji“. Večina poslancov to slišati se zavzame zavolj prederznosti in nepristojnosti tega predloga, ki ima pravico skazati trem četertinam vesvoljnih prebivavcov isterskih, in glas zažene: „Ako Slovani italijanskega jezika ne znajo, naj se ga pa učé!“ Za pravice slovanskega jezika so se potegnili škofje in korar Feretić; njim nasproti je bilo pa s 25 glasovi sklenjeno: le edini laški jezik naj kraljuje, ker on je jezik deželni — lingua del paese —! Slovani isterski! ali ne vidite, ne slišite in ne čutite, da se za vaš joj in prejoj nihče ne potegne, da bi se k poznanju svojih pravic izdramili! Vi pa že predramljeni in pošteni Liburnčanje in Slovenci iz Doline in bližnje okolice, zahvalite se svojim zbornikom za zaničevanje, ki so ga vašemu jeziku skazali, in opomnite se pri prihodnji volitvi krivice, ki so jo vam sedaj napravili. Na poslanca iz Liburnije letí ravno tak sum (če ni res, naj nam reče, da ni), da tudi on ni volil poslancov za državni zbor dunajski in je bil tedaj v verstí laške stranke, ktere geslo je bilo „nessuno!“ Ali morebiti tudi Liburnčanje želé zatajiti svoj narod? Teržaški škof, zlo razžaljeni po tem Slovanom sovražnem sklepu, so zapustili 15. dan t. m. Poreč ravno o tej dóbi, ko je pred ta dan le-sem pridši deželni poglavar Burger sam v predzadnjo sejo prišel in poslance povabil, naj še enkrat volijo poslance za državni zbor. Al sopet se je péla ravno tista pesem: sopet je 20 glasov reklo, da ne volijo nobenega (nessuno), 7 jih je volilo, 3 volivci so se volitve popolnoma zderžali. Konečno je visokočastiti škof Vitezić slovesno protestiral zoper to, kar je deželni zbor v seji 13. dan t. m. krivično zoper pravice